

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії**

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЯПОНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ НА
МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ТЕНРІКЬО: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА
ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»

студентки 4 курсу бакалаврату,

освітньої програми

**«Японська мова і література та переклад,
англійська мова»,**

спеціальність – 035.069 «Східні мови та
літератури (переклад включно),

перша - японська

Ксенія Святославівна Ноголь

Науковий керівник:

асист. Вікторія ФІЛОНОВА

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри мов і літератур

Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

протокол №16 від «28» травня 2025 року

завідувач кафедри ____

д.філол.н, доц. Наталя ІСАЄВА

КИЇВ
2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТЕНРІКЬО ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ САКРАЛЬНИХ ТЕКСТІВ	6
1.1 <i>Філософсько-релігійні засади термінології Тенрікьо .....</i>	<i>6</i>
1.2 <i>Лінгвістичні особливості японської релігійної лексики (на прикладі текстів Тенрікьо) .....</i>	<i>10</i>
1.3 <i>Методологія перекладу сакральних текстів та релігійної лексики ....</i>	<i>14</i>
Розділ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТЕНРІКЬО: КЛАСИФІКАЦІЯ, ПОРІВНЯННЯ ОРИГІНАЛУ З ПЕРЕКЛАДАМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	19
2.1 <i>Класифікація термінів і понять Тенрікьо.....</i>	<i>19</i>
2.2 <i>Аналіз існуючих перекладів текстів Тенрікьо (англійською та українською) .....</i>	<i>25</i>
2.3 <i>Порівняння оригіналу текстів Офудесакі з англійськими та українськими версіями .....</i>	<i>31</i>
2.4 <i>Стратегії перекладу безеквівалентної релігійної лексики.....</i>	<i>36</i>
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

У сучасному глобалізованому світі зростає потреба у міжкультурному діалозі, і сфера релігійних вірувань не є винятком. Комплексне демографічне дослідження більш ніж 230 країн і територій, проведене Форумом з питань релігії та суспільного життя Дослідницького центру П'ю, підрахувало, що в світі налічується 5,8 мільярдів дорослих і дітей, які належать до різних релігій, що становить 84% від 6,9 мільярдів населення планети станом на 2010 році [Pew Research Center]. Таким чином, високий відсоток релігійної ідентифікації населення світу (84%) свідчить про критичну потребу в розробці інструментів міжкультурної комунікації, серед яких точний переклад сакральних текстів займає ключове місце.

Актуальність дослідження зумовлена як потребою адекватно передавати поняття східної релігійної традиції українською мовою, так і науковим інтересом до безеквівалентної лексики та стратегій її перекладу. Багато ключових термінів Тенрікьо не мають прямих відповідників у європейських мовах через унікальність культурного та філософського контексту. Перекладач стикається з проблемою передачі змісту цих термінів без спотворення, зберігаючи при цьому зрозумілість для читача.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є аналіз філософських та лінгвістичних аспектів перекладу японської релігійної лексики на матеріалі текстів Тенрікьо, а також запропонувати оптимальні стратегії перекладу безеквівалентної термінології цієї релігії українською мовою. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- охарактеризувати філософсько-світоглядні основи термінології Тенрікьо та її ключові поняття;
- визначити мовні (лінгвістичні) особливості релігійної лексики Тенрікьо (структура, походження, словотвір) на базі канонічних текстів;

- проаналізувати існуючі методологічні підходи до перекладу сакральних текстів та специфіку перекладу релігійних термінів;
- класифікувати основні терміни і поняття Тенрікьо за семантичними групами з метою перекладацького аналізу;
- дослідити наявні переклади текстів Тенрікьо англійською (та українською) мовами, виявити прийоми передачі ключових термінів;
- здійснити порівняльний аналіз фрагментів оригіналу та їх англійських і українських версій, аби виявити еквівалентність перекладу термінології.
- розробити пропозиції щодо перекладу безеквівалентної лексики Тенрікьо українською, враховуючи філософський контекст і цільову аудиторію.

Об'єктом дослідження виступають священні тексти Тенрікьо (おふでさき *Офудесакі*, みかぐらうた *Мікагура-ута*, おさしづ *Осашидзу*). **Предметом дослідження** є особливості перекладу ключових термінів та понять Тенрікьо українською мовою, з урахуванням їх філософського змісту та мовних характеристик.

Теоретична значимість дослідження полягає в розширенні наукових уявлень про механізми передачі релігійних понять між східноазійською та європейською культурними традиціями.

Наукова новизна. Дане дослідження вперше комплексно розглядає переклад японської релігійної лексики Тенрікьо українською мовою. Новизна полягає у поєднанні філософського (змістовного) аналізу термінів з лінгвістичним аналізом їх структури та способів перекладу. Запропоновано оригінальну класифікацію термінів Тенрікьо за семантичними групами та обґрунтовано стратегії відтворення безеквівалентних елементів (неологізмів, діалектизмів, культурних реалій) українськими засобами. Результати можуть збагатити теорію і практику перекладу релігійних текстів і сприяти міжкультурному діалогу.

Практична цінність. Висновки та рекомендації цього дослідження можуть бути застосовані при перекладі священних текстів та літератури Тенрікьо українською, у викладанні перекладознавчих дисциплін (тематика перекладу релігійних та культурно-специфічних текстів), а також для укладання двомовних словників релігійної термінології. Матеріали роботи (класифікація термінів, приклади перекладу) можуть бути використані перекладачами-практиками, релігієзнавцями, японістами.

Структура роботи. Робота складається з вступу, двох розділів (теоретичного та аналітично-прикладного), висновків, списку використаних джерел та додатків. У **першому розділі** розглядаються філософські основи термінології Тенрікьо, лінгвістичні особливості японської релігійної лексики та методологія перекладу сакральних текстів. **Другий розділ** присвячено класифікації ключових термінів Тенрікьо, аналізу існуючих перекладів (на матеріалі англійських і українських версій), порівнянню оригінальних текстів з перекладами та розробці пропозицій щодо перекладу безеквівалентної лексики. У **додатках** подано таблиці та приклади, що ілюструють термінологію Тенрікьо та її переклад.

Розділ 1. ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТЕНРІКЬО ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ САКРАЛЬНИХ ТЕКСТІВ

1.1 Філософсько-релігійні засади термінології Тенрікьо

Тенрікьо (яп. 天理教, *Tenrikyō*) – одна з ранніх і найвідоміших «нових релігій» Японії, заснована в XIX ст. пророчицею Накаяма Мікі (відомою як Оясама) [Fukaaya 1960, с. 2]. Вчення Тенрікьо синкретичне, поєднує елементи синтоїзму та буддизму, але має унікальну теологію: єдиного Бога-Творця називають Тенрі-Оно-Мікото («Владика Божественного Принципу») або шанобливо *Оягами-сама* («Бог-Батько») [Tenrikyo Overseas Department 2010, с. 110]. Мета релігії – втілення «радісного життя» (*йокі гураші*), стану духовної радості й гармонії для всіх людей. Цей ідеал Радісного Життя визначається у Тенрікьо як життя в альтруїзмі, без жадібності, егоїзму, ненависті, гніву та гордині – негативні риси мислення називаються «пилом», що осідає на серці, але може бути стертий шляхом добра і молитви [Sawai 2020, с. 216-217]. Так, замість поняття гріха використовується метафора пилу (*хокорі*) – людина має щоденно «втирати пил» зі своєї душі через каяття і добрі справи.

Інший ключовий принцип – «карма» чи причинність в інтерпретації Тенрікьо, відомий як *іннен* (因縁). Термін *іннен* традиційно означає кармічну обумовленість, причинно-наслідковий зв'язок долі. У Тенрікьо він набуває особливого змісту: *мото но іннен* («початкова причинність») – воля Бога побачити людство у стані Радісного Життя, яка й була початковою метою створення світу [Kisala 1994, с. 77]. Тобто Бог визначив долю світу як поступове впровадження радості для всіх, а страждання людей пояснюються накопиченням «пилу» та відхиленням від шляху, але не є карою Бога у прямому сенсі. Таким чином, термін *іннен* поєднує буддійську ідею карми з монотеїстичним задумом Творця.

Особливо важливим є вчення про «річ, дану в позику» (*кашімоно-карімоно*, 貸し物借り物) – так в Тенрікьо описується людське тіло. Згідно з цим принципом, тіло людини – це позичена у Бога річ, а власним є лише її розум. Бог дає нам тіло в користування на життя, очікуючи, що ми будемо правильно його застосовувати згідно з божою волею. Після смерті тіло «повертається» Богу, а душа може отримати нове тіло (реінкарнація в термінах Тенрікьо зветься *денаоші*, 出直し – «почати наново»). Розум же належить самій людині, і саме «використання розуму» визначає її долю та здоров'я. Якщо людина використовує розум у злагоді з волею Бога (бути щирою, допомагати іншим), вона живе у благодаті; якщо ж керується егоїзмом – накликає на себе «пил» і хвороби як попередження [Tenrikyo Church Headquarters 1954, с. 50-57]. Ця концепція виражена фразою з Осаїдзу («Божественних вказівок»): «У людей тіло – позичене, належить Богу, а розум – ваш власний» (тут і далі переклад наш – Ноголь К.) [おさしず² 1889]. Даний світоглядний принцип суттєво впливає на термінологію: зокрема, терміни на позначення переродження (*денаоші*), хвороби як знаку (хвороби розглядаються не як зло, а як послання для очищення розуму) тощо.

Своєрідність термінології Тенрікьо також проявляється у багатоступеневому відкритті природи Бога послідовникам. Накаяма Мікі поступово вводила нові божественні імена і метафори, щоб люди різного бекграунду могли зрозуміти істинного Бога. Спершу вона вживала термін *камі* (神, «дух/божество») – знайомий для японців (адже в синтоїзмі так називають духів-камі). Але щоб відрізнити єдиного Бога від численних синтоїстських камі, вводяться уточнення: *мото-но-камі* (元の神, «Бог-Першопричина») і *джицу-но-камі* (実の神, «Бог Істинний») [Tenrikyo Overseas Department 2010, с. 105, 108-109]. Далі Оясама застосувала образ *Цукіхі* (月日, «Місяць-Сонце») як назву Бога.

Місяць і Сонце – повсюдні небесні світила, що світять усім однаково; так і Бог діє неупереджено, постійно освітлюючи та зігріваючи світ [Tenrikyo Church Publishers 2012, с. 205]. Нарешті, останній і найближчий людям образ – *Оя* (親, «Батько/Мати, Батько-Матір»). Бог постає у ролі батьків, що люблять своїх дітей. Цей образ підкреслює люблячу опіку і бажання Бога виховати людство, а не карати. Послідовники Тенрікьо поєднують ці поняття у шанобливому звертанні *Оягамі-сама* («Бог-Батько»), а при молитві використовують сакральне ім'я *Тенрі-Оно-Мікото* («Владика Божественного Принципу») [Tenrikyo Overseas Department 2010, с. 274-275]. Отже, термінологія, пов'язана з божеством у Тенрікьо, багатощарова: вона розкриває різні аспекти Божої природи (творець, учитель, люблячий батько) і є ключем до розуміння догматики.

До інших важливих понять-термінів Тенрікьо належать:

- *йокі тураші* (よき暮らし) – «радісне життя», мета існування людини за вченням, досяжна через служіння та чистоту розуму [Mazur 2021 с. 1339];
- *танно* (たんのう) – «радісне прийняття», тобто стійке знесення труднощів з вдячністю. Ця чеснота вчить зносити хвороби чи біди з розумінням Божої волі [上田 2012];
- *джюдзен-но шюго* (十全の守護) – «десять охоронців досконалого устрою», десять божественних сил (духів-упорядників), які створили світ і продовжують підтримувати людське життя. Вони символічно представлені у ритуалі *Katupa* (де 10 виконавців танцюють у масках) [山田 2016 с. 8];
- *итте хітоцу* (一手一ツ) – досл. «одна рука/одна істота», ідіома, що виражає єдність людства як дітей одного Бога: незалежно від відмінностей, люди – брати і сестри. Цей принцип універсалізму відображений у

багатьох текстах і визначає місіонерський дух Тенрікьо (прагнення порятунку для всіх) [天理教研究所 2020];

- *хінокішін* (ひのきしん) – термін, що означає «щоденне пожертвування» або добровільну працю в ім'я Бога. Віруючі Тенрікьо практикують хінокішін – безкорисливі добрі справи з вдячності Богу за отримані благословення. В англійських матеріалах його тлумачать як “daily donation” або “voluntary labor” [Mazur 2021 с. 1339]. Цей термін не перекладається буквально на західні мови одним словом, зазвичай залишаючись транскрипцією з поясненням;
- *Кагура-цутоме* (神楽つとめ) – «Служба Кагура», центральна церемонія Тенрікьо, ритуальний танець із музикою, що відбувається навколо священного стовпа Канродай (甘露台) на місці створення світу (Джіба). Під час Кагура 10 виконавців представляють 10 божественних сил творіння, виконуючи рухи, що символізують акт створення життя. [Rossetti Ambros, Smith 2018 с. 33-51].

Кожен із наведених термінів несе глибинний філософський зміст, тому перекладач повинен добре розуміти цю релігійну концептуальну систему. Без розуміння доктрини (Бог як Батько, тіло як позика, радісне життя як мета тощо) неможливо адекватно передати значення термінів іншою мовою. У багатьох випадках прями відповідники в українській відсутні, тож необхідно знаходити описові переклади або вводити нові слова/кальку зі збереженням колориту. Наприклад, *йокі гураші* доречно передати як «радісне (веселе) життя»; *камі* – загальним «бог», але *Оягамі-сама* варто спеціально передавати як «Бог-Батько», щоб зберегти унікальну концепцію двоєдиної батьківської сутності Бога. Термін *кашімоно-карімоно* має культурно-специфічний характер, його потрібно пояснювати, можливо, як «тіло – Божа позичка» в тексті або примітках. Отже, філософські засади Тенрікьо прямо визначають і зміст, і форму

релігійної лексики, а відтак – ставлять перед перекладачем завдання збереження цих смислів при перекладі.

1.2 Лінгвістичні особливості японської релігійної лексики (на прикладі текстів Тенрікьо)

Лексика канонічних текстів Тенрікьо цікава не лише змістом, але й своєю мовною формою та походженням. Писання «*Офудесакі*» («Писання з Небесного Пензля») – центральний священний текст Тенрікьо – був написаний засновницею Мікі Накаяма в 1869–1882 рр. і складається з 1711 віршованих рядків (17 розділів). Кожний вірш побудовано у жанрі **вака** (рима 5-7-5-7-7 складів). Мова «Офудесакі» відповідає розмовному діалекту регіону Ямато (сучасна префектура Нара) середини XIX ст [The Daily Ofudesaki]. Тобто в тексті наявні елементи місцевого діалекту Ямато (Кансай), архаїзми тієї епохи, поетична лексика, притаманна жанру *кагура-ута* (ритуальної пісні). Це створює для перекладача додаткові труднощі: потрібно розуміти діалектні слова і старі форми. Дослідники відзначають, що деякі терміни Тенрікьо – неологізми, утворені Накаямою, – походять саме з діалекту Кансай або віддзеркалюють фонетику того часу [Mazur 2021 с. 1342]. Наприклад, ключові слова *джіба* (ちば, «місце зародження світу») чи *йобоку* (よぼく, «майстерний тесляр» – метафора віруючого) мають характерні діалектні риси вимови. Такі слова стали специфічними термінами нової релігії, хоча сформовані на базі звичайних японських слів (йобоку буквально означає «деревина; матеріал для будівництва», що метафорично вказує на віруючих як «будівельний матеріал» для ідеального світу).

За походженням більшість релігійних термінів Тенрікьо – **автохтонні японські слова** або новотвори з японських морфем. На відміну від буддизму чи християнства, де багато термінів – запозичення з санскриту, китайської, грецької

тощо, лексика Тенрікьо свідомо створювалася зрозумілою простому японцю XIX ст. Дослідження показують, що з класичних запозичених із китайської (канджі) релігійних понять Тенрікьо майже не використовує жодного, окрім терміну *іннен* (因縁). Справді, на відміну від буддійського чи конфуціанського канону, де переважають китайські терміни, у Тенрікьо китайське слово *іннен* отримало новий зміст (початкової причинності), а інші концепти виражено власне японськими словами. Лише ~2% термінів мають китайське походження [Mazur 2021 с. 1343]. Таким чином, Тенрікьо можна вважати «народною» релігією, де базові поняття подано мовою, близькою селянству Мейджі.

Натомість провідні способи словотвору термінології Тенрікьо – **словоскладання та фразові сполуки**. Науковці підраховали, що приблизно 46% усіх термінів Тенрікьо утворено шляхом складання двох або більше основ. Наприклад: *Цукіхі* (月日, «Місяць-Сонце»), *Канродай* (甘露台, «Вівтар нектару [Божої благодаті]»), *Кашімоно-карімоно* (貸物借物, «річ, дана в позику»), *Кірінаші-фушін* (きりなし・ふしん, «нескінченне будівництво»), *Макото-шінджіцу* (まこと・しんじつ, «щирість-істина»), *Офудесакі* (おふで・さき, «кінець пензля»), *Шоко-маморі* (章句守り, «талісман-доказ»), *Таске-цутоме* (たすけ・づとめ, «служба спасіння») тощо. Ще 27% термінів виникло як цілі словосполучення або фрази, переосмислені як єдине поняття. Наприклад, доктринальні вирази: *ітте хітоцу* (一手一つ, «всі як один»), *йокі цутоме* (陽気づとめ, «весела служба» – різновид ритуалу), *мото но рі* (もとの理, «принцип початку»), *мічі сугара* (みちすがら, «по дорозі, на шляху» – натяк на життєвий шлях), *таске-Ічіджьо* (助け一条, «єдина мета

спасіння») тощо. Решта приблизно 25% термінів сформувалась шляхом переосмислення наявних слів (*семантичного зсуву*). До них належать короткі унікальні слова, які отримали особливе значення: *Джіба* (ぢば «місце, [де зародилось життя]»), *денаоші* (出直し «переродження», буквально «знову виправити»), *бессекі* (別席, «особливе місце» – назва серії лекції/настанова для новачків), *йообоку* (ようぼく, «майстерний тесляр» – вірянин, що пройшов посвячення), *канро* (甘露, «нектар» – божественна благодать), *осадзуке* (おさづけ, «вручення [дару]» – таїнство зцілення), *шінбашіра* (真柱, «правдива колона» – Глава, духовний центр церкви), *торьо* (とりょう, «майстер будівництва» – старійшина, керівник) тощо [Mazur 2021 с. 1343]. У цих випадках звичайні слова набули термінологічного значення в контексті нової релігії. Цікавим є факт наявності діалектизмів: наприклад, ようぼく (вимовляється як *йообоку*) – у токійському варіанті було б *йоубоку*, але збережено подвоєння голосного відповідно до вимови в Ямато (сучасна префектура Нара); *джіба* записується хіраганою як «ぢば» (діалектна стара орфографія на позначення звуку [ji]) [The Daily Ofudesaki]. Це підкреслює історичну й локальну колоритність текстів.

Лексико-семантичні характеристики релігійної лексики також включають наявність **метафор** і **евфемізмів**. Як вже згадано, поняття гріха передано через метафору «пил» (*хокорі*), смерть позначається як «повернення» (*хенкаері* або *денаоші*), Божа воля описується словом *рі* (理, «принцип, правда») – від якого походить і назва релігії Тенрікьо (天理教 буквально «Вчення Небесного Принципу» або «Небесної Істини»).

Отже, з погляду мовної структури, термінологія Тенрікьо – це здебільшого новотвори з рідної лексики, зрозумілі японцям, але водночас унікальні. Для перекладача важливо врахувати:

- **Словоскладальні терміни** можна інколи перекладати складеним відповідником або калькою. Наприклад, *Цукіхі* доречно передати як «Місяць-Сонце» (з поясненням, що мається на увазі Бог, який як місяць і сонце світить однаково для всіх). *Канродай* можна перекласти описово як «вівтар-джіба (поміст небесного нектару)» або залишити транслітерацію *Канродай* з поясненням.
- **Фразові вирази** типу *итте хітоцу* краще перекладати повним еквівалентом: «всі як одна один, одне ціле» або простіше «єдність усіх людей».
- **Діалектні та застарілі елементи** потребують нормалізації на сучасну мову при перекладі. Тобто, перекладач перекладає не з буквализмом діалекту, а смисл: якщо в тексті «めぐり合わせてやる» (мегурі авашітеяру (діалектна форма)), в перекладі достатньо передати «дамо зустрітись» тощо. Однак у термінології діалектизми часто вже закріплені як назви (*Джіба, Йобоку*), їх слід транскрибувати українською відповідно до сучасної японської вимови (*Джіба, Йобоку*, хоча в оригіналі писалось ぢば, よふぼく).
- **Відсутність китайських запозичень** означає, що багато понять треба перекладати не через наявні у нас буддійські чи християнські терміни, а створювати відповідники. Наприклад, *іннен* – можна використати слово «причинність», але треба врахувати, що в Тенрікьо його значення особливе; можливо, варто додати прикметник і сказати «первинна причинність», або залишити транскрипцію *іннен* з визначенням.
- **Неологізми та гра слів**: деякі терміни – винаходи Накаями, як от *Йокіцутоме* («весела служба») – гру слів (ритуал має бути не сумним

обов'язком, а радісним дійством). Перекладач повинен, по можливості, передавати такий відтінок. В даному випадку можна перекласти як «радісна служба», що зберігає сенс і навіть римується з «радісне життя».

Таким чином, лінгвістична специфіка текстів Тенрікьо – це поєднання простої мови (в плані походження слів) із багатозначною образністю. Переклад цієї лексики потребує уважного аналізу семантики кожного терміну, врахування історико-культурного контексту та, певною мірою, творчого підходу до пошуку еквівалентів, щоб зберегти і зміст, і відчуття стилю оригіналу.

1.3 Методологія перекладу сакральних текстів та релігійної лексики

Переклад релігійних (сакральних) текстів – одне з найскладніших завдань перекладознавства, оскільки в таких текстах надзвичайно важливими є і точність передачі змісту, і збереження стилю, і врахування почуттів віруючих. Методологія перекладу священних писань вироблялася на прикладі перекладів біблійних текстів, Корану, буддійських сутр тощо. В загальному вигляді постають дві полярні стратегії: *буквалізм* (дослівний, формально еквівалентний переклад) vs. *вільний переклад* (динамічна еквівалентність, наближення до культури цільової аудиторії).

Американський теоретик перекладу Юджин Ніда увів у науковий обіг поняття «*динамічної еквівалентності*», яке набуло особливого значення у сфері біблійного перекладу. Цей підхід передбачає не буквально відтворення структури оригіналу, а передачу того самого впливу на читача, який мав текст у початковому культурному контексті, – тобто так, *аби сучасний читач сприймав переклад аналогічно до того, як його розумів первинний адресат* [Nida 1964, с. 159–160]. Для цього перекладач іноді жертвує формою, архаїчними конструкціями, проте зберігає зрозумілість і смисл. Інший підхід – збереження сакральності тексту через мінімальне втручання в форму: такий переклад може

лишати чужомовні реалії, образи, навіть слова без перекладу, лише з коментарями. Сучасний американський теоретик та історик перекладу Л. Венуті називає ці підходи «одомашнення» vs. «очуження» (доместикація vs. форенізація): або робити текст «своїм» для читача, або підкреслювати його чужорідність і екзотику [Venuti 1995, с. 20–21].

У випадку перекладу текстів Генрікьо, мета перекладу може бути різною. Якщо це місіонерський переклад для залучення нових вірян, логічно наближати текст до розуміння неспеціаліста, уникати перевантаження екзотичними словами. Якщо ж це академічний чи літургійний переклад, можна лишати більше автентичної лексики, аби зберегти колорит і точність, даючи пояснення у примітках.

На прикладі англомовних перекладів священних текстів Генрікьо помітно прагнення до балансу. Зазначається, що близько 25–30% ключових термінів в англійських виданнях «*Офудесакі*» та інших текстів перекладачі залишили японськими словами (транслітерували), аби не втратити їх специфіки. Насамперед це стосується власних назв (Бог – *Тенрі-Оно-Мікото*, священні об'єкти – *Джіба*, *Канродай*, титули – *Оясама*, *Шінбашіра*) та деяких базових понять (*хінокішін*, *йобоку* тощо). Так, згідно з аналізом Мазур, яке ми неодноразово згадували, загалом до 75% японських термінів у перекладах на англійську було вирішено не перекладати дослівно, а передати транскрипцією з поясненнями. Для решти ж знайдено англійські відповідники або описові фрази [Mazur 2021, с. 1339].

Приміром, поняття *Йокі гураші* в англійській доктрині передають як Joyous Life («Радісне життя»), *імте хімотсу* – як One in Truth чи One Body (залежно від контексту), *хокорі* (пил) – просто як dust (з подальшим поясненням, що це символ гріхів). Натомість *хінокішін* часто залишають як Hinokishin з коротким уточненням (наприклад, “Hinokishin – voluntary service” у дужках чи зносках) [Sawai 2020, с. 216-217]. Англійські перекладачі, як

зазначає С. Мазур, свідомо обмежували кількість незрозумілих японських слів у тексті з просвітницькою метою: занадто велика «екзотичність» могла відлякати новачків. Перекладачі часто застосовували комбінацію прийомів: транскрипція + пояснення. Спершу може йти перекладений термін, а в дужках або примітці – оригінальне японське слово; або навпаки – залишають японський термін у тексті, але детально пояснюють його значення в словнику чи коментарі наприкінці розділу. Для прикладу, термін *фушін* (ふしん, буквально «будівництво; удосконалення» – мається на увазі духовне будівництво) перекладено як *construction* із поясненням щодо контексту спасіння [Mazur 2021, с. 1339]. Такий підхід дозволяє зберегти і автентичність, і зрозумілість.

Для українського перекладу текстів Тенрікьо методологічні принципи подібні. Однак слід врахувати особливості української мови і цільової аудиторії:

- Українська релігійна традиція має свої усталені терміни (Бог Отець, провидіння, душа, спасіння тощо). Деякі поняття Тенрікьо можна передати наявними християнськими термінами, але обережно, щоб не спотворити зміст. Наприклад, *ками* – це просто «бог/дух», але в контексті монотеїзму Тенрікьо краще говорити «Бог» (з великої літери), щоб не множити богів. *Оягами-сама* можна перекласти близько до християнського «Бог Отець», хоча в Тенрікьо цей «Батько» включає також материнські риси – можливо, варто у примітці згадати про андрогінність Божества.
- Транслітерація японських термінів українською повинна слідувати правилам української передачі японських власних назв. Згідно з чинними нормами, «Tenrikuō» передається як *Тенрікьо* (саме така форма використана у цій роботі), «Tsukihī» – *Цукіхі*, «Jiba» – *Джіба* (дж як у «джміль»), «Oyasama» – *Оясама*, «Hinokishin» – *хінокішін* (і [ай] через і), «Kashimono-karimono» – *кашімоно-карімоно* тощо. Тобто дотримуємося української транслітерації з використанням ь для пом'якшення після д, т, н перед я, ю, йо (*Тенрі+кьо*). В деяких випадках можливі коливання

(наприклад, よろづ たすけ може бути як «йородзу», обидві голосні о вимовляються чітко, тут передаємо як *Йородзу-Таске*).

- Структура речень і стилістика: Тексти на кшталт «*Офудесакі*» писані простою мовою, але мають ритм і образність. При перекладі в прозі українською доречно зберігати простоту синтаксису, уникати надто довгих складних речень, щоб текст сприймався легко (адже оригінал створено для простих людей, «уста Бога» промовляють доступно). Можливо, варто іноді застосовувати діалоги, звертання на «ти» від імені Бога (в «*Офудесакі*» Бог часто звертається в першій особі: «Я – Бог-Отець...», «Послухайте Мое слово...») – в українській релігійній традиції звертання Бога до людини може бути як на «ти» (в біблійних перекладах Бог на «ти» говорить з пророками). Отже, стилістична відповідність – це передача тону наставлення, простоти і доброзичливості, властивого текстам Тенрікьо.
- Примітки і глосарії: обов'язковий елемент методики перекладу таких специфічних текстів – докладний глосарій термінів та примітки. У друкованих перекладах Тенрікьо (наприклад, англійському) в кінці кожного розділу подаються пояснення термінів. Українському читачеві також потрібні роз'яснення: наприклад, після тексту глави – примітка: «*Джіба* – священний центр світу в Тенрікьо, місце, де Бог створив людину; знаходиться в м. Тенрі, преф. Нара» і т.д. Це значно підвищить зрозумілість без перевантаження основного тексту.

Підсумовуючи, методологія перекладу сакральної лексики Тенрікьо зводиться до наступних принципів:

- **Ретельний двосторонній аналіз понять** (знання релігієзнавчого контексту + врахування культурних асоціацій українського читача).
- **Вибір оптимальної стратегії** для кожного терміна: транскрипція (з поясненням) чи переклад (підбір аналогії). Наприклад, *канродай* – швидше за все лишити *Канродай* (як ім'я власне реліквії), тоді як *Йокі тураші* краще перекласти («радісне життя»).

- **Єдність термінології:** визначившись із варіантом перекладу терміна, його слід вживати послідовно у всьому тексті. Якщо *Oyagami-sama* = «Бог-Батько», то скрізь дотримуватись цього (не чергувати з «Бог-Отець» або «Батько-Бог», щоб не заплутати).
- **Збереження священного характеру:** не можна надто вульгаризувати або спрощувати мову, втрачаючи відчуття духовності. Навіть при адаптації важливо залишити відтінок поваги (використання слів «святий, божественний, Господній» де треба). Наприклад, *Оясама* краще лишити як «Оясама» або перекласти «Матінка Оясама», але не просто «Мікі» – щоб зберегти шанобливість.
- **Редагування і консультації:** бажано, щоб переклад перевірів як релігієзнавець (на предмет смислової точності), так і філолог (на предмет стилю і зрозумілості). Така багатоступенева оцінка необхідна через тонкощі смислу, притаманні сакральним текстам.

Методологія перекладу, таким чином, полягає у поєднанні наукового підходу (вивчення термінології, порівняння із наявними перекладами, використання словників) та творчого майстерності перекладача, який повинен знайти «золоту середину» між буквальним і вільним перекладом, щоб донести українською мовою і істину вчення Тенрікьо, і дух його мови.

Розділ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТЕНРІКЬО: КЛАСИФІКАЦІЯ, ПОРІВНЯННЯ ОРИГІНАЛУ З ПЕРЕКЛАДАМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

2.1 Класифікація термінів і понять Тенрікьо

Для ефективного аналізу перекладу спершу доцільно впорядкувати різноманітну лексику Тенрікьо за тематико-семантичними групами. Спираючись на наукові напрацювання (зокрема, С. Мазур запропонувала поділ понад 800 термінологічних одиниць Тенрікьо на 6 груп, виокремимо такі основні групи:

1. **Назви святих місць і об'єктів культури.** Сюди належать терміни, що позначають сакральні топоніми або предмети в Тенрікьо:
  - *Джіба* (ちば) – центральне святе місце, точка створення світу, що розташована у дворі родинного дому Накаями (нині головний храм Тенрікьо в м. Тенрі).
  - *Мото но яшікі* (もとのやしき) – «первісна оселя», тобто родинний дім засновниці (на цьому місці зародилося людство).
  - *Оясато* (おやさと , букв. «батьківське село») – метафорична назва навколишнього району Тенрі, де живуть послідовники (використовується рідше).
  - *Канродай* (甘露台) – «поміст небесного нектару», круглий постамент у центрі Святилища, на місці Джіби, на якому в майбутньому, за віруванням, з'явиться чаша з небесним нектаром (символ спасіння).
  - *Шоко-мамори* (章句守り) – «талісман-доказ», особливий амулет Тенрікьо.
  - *Бессекі* (別席) – буквально «окреме сидіння», назва обрядових лекцій для новачків у Церкві Тенрікьо. Цей термін можна віднести і до групи ритуалів, але первісно це назва місця проведення цих занять (спеціальної зали).
2. **Назви божеств, духовних сутностей і релігійних осіб.** Ця група охоплює:

- *Тенрі-Оно-Мікото* (天理王命) – головне ім'я Бога (Владика Божественного Принципу).
- *Оягамі-сама* (親神様) – «Бог-Батько», шанобливе звертання до Бога як Батька/Матері.
- *Оясама* (おやさま) – шанобливий псевдонім засновниці релігії, Мікі Накаями, що означає «дорога Матір».
- *Шінбашира* (真柱) – «Правдива Колона», титул духовного лідера Тенрікьо (голови церкви, нащадка Накаями).
- *Торьо* (とりょう) – «майстер будівництва», титул керівника, виконавця служіння (або адміністративної посади в церкві).
- *Йобокі* (ようぼく) – «майстерний тесляр», так метафорично називають посвячених членів громади (тих, хто пройшов Бессекі й покликаний "будувати" світ).
- *Камі* (神) – бог/божество (в текстах може позначати як Бога-Творця, так і дрібних духів у контексті порівнянь із синтоїзмом).
- *Джюдзен-но шюго* (十全の守護) – десять божественних сил (духів-упорядників), які створили світ і продовжують підтримувати людське життя. Конкретних імен немає в самому тексті «Офудесакі», але віряни віддають їм шану (Дух Води, Дух Дерева тощо – їх також можуть називати інструментами Бога).
- *Цукіхі* (月日) – «Місяць-Сонце», поетичне ім'я Бога (використовується часто в «Офудесакі»).

3. Назви ритуалів, церемоній та їх елементів. Третя група охоплює терміни, що описують богослужіння Тенрікьо:

- *Оцутоме* (おつとめ, або просто *цутоме*) – «Служба», загальна назва богослужбових практик (щоденна молитва і танець).

- *Кагура-цутоме* (神楽づとめ) – «Служба Кагура», центральний ритуал із 12 піснями та танцем з масками навколо Канродай.
- *Йокі-цутоме* (陽気づとめ) – «Радісна служба», різновид ритуалу, що виконується з особливо веселим настроєм (деякі тексти перекладають як Joyous Service).
- *Таске-цутоме* (たすけづとめ) – «Служба спасіння», обряд зцілення (англ. Saving Service).
- *Хінокішін* (ひのきしん) – «щоденне пожертвування», добровільне служіння (не є формально ритуалом, але частина релігійної практики).
- *Осадзукє* (おさづけ) – «Божественний дар», таїнство, обряд лікування через рухи руками і молитву.
- *Теодорі* (ておどり) – «танець руками», священний танець руками, який виконується під час служб (рухи яких символізують очищення від «пилу»).
- *Цутоме-нінджю* (つとめ人衆) – «служителі (виконавці) служби», група людей, що виконують ритуал (танцюристи і музиканти).
- *Бессекі* (別席) – як уже згадано, це і місце, і ритуал навчання: 9 лекцій, які треба відвідати, щоб стати йобоку.

4. Назви священних текстів. Окрема категорія – власні назви канонічних книг:

- *Офудесакі* (おふでさき) – «Писання з Небесного Пензля», головний текст одкровень.
- *Кагура-ута* (神楽歌) – «Пісні (для) Кагури», збірник 12 священних пісень для богослужіння.

- *Осашидзу* (おさしづ) – «Божественні вказівки», записи усних одкровенень Накаями та перших наставників.
- *Доктрина Тенрікьо* (天理教教典, *Тенрікьо кьотен*) – виклад основ віровчення, офіційний катехізис (виданий Церквою в 1949, є англійський переклад "Doctrine of Tenrikyo").

5. Терміни на позначення предметів культу та установ. Сюди можна включити:

- *Канро* (甘露) – «нектар», символ божественної благодаті (в майбутньому – фізична цілюща рідина, що явиться на Канродай).
- *Мікімочіай* (みきもちあい) – певний предмет або практика (букв. «спільна трапеза з Мікі», обід в пам'ять Оясами – не надто поширене).
- *Церква Тенрікьо* – організаційні одиниці: *Кьокай* (教会, «церква» – місцевий храм), *Дайкьокай* (大教会, «велика церква» – головна церква округи), але ці терміни часто не згадуються в одкровеннях, скоріше в організаційному контексті.
- *Тенрі-дайгаку* – Тенрійський університет (навчальний заклад при штаб-квартирі, хоч не термін віровчення, але іноді згадується).

6. Концептуально-доктринальні терміни (ключові поняття). Найбільша й найважливіша група – абстрактні поняття, що складають «абетку» віровчення Тенрікьо:

- *Йокі тураші* (よき暮らし) – Радісне життя (мета існування людини).
- *Кашімоно-карімоно* (貸し物借り物) – Річ дана в позику (концепція тіла як позиченого у Бога).

- *Іннен* (因縁) – Причинність, карма (сутнісна причинно-наслідкова сила, особливо первинна воля Бога).
- *Ітте хітоцу* (一手一ツ) – Єдність усіх, всі люди як одне (братерство людства).
- *Кірінаші-фушін* (きりなしふしん) – Нескінченне будівництво (про невинне вдосконалення світу – доктрина, що робота Бога і людей по вдосконаленню не має меж).
- *Макото-шінджіцу* (まことしんじつ) – Щирість та істина (ідеал поведінки).
- *Мото но рі* (もとの理) – Початковий принцип (закон, закладений Богом при створенні світу; за Генрікьо – жити радісно).
- *Танно* (たんのう) – Радісне прийняття (ставлення до випробувань).
- *Таске-Ічіджьо* (助け一条) – Спасіння як єдина [мета] (зосередження на порятунку інших як головний шлях).
- *Хінаґата* (ひながた) – Божественна Модель (життя Оясами як взірець для наслідування).
- *Шюґо* (しゅご) – Провидіння (природні сили, через які Бог підтримує життя; «десять провидінь»).

Наведена класифікація охоплює основні типи термінів. Звісно, деякі з них можна віднести одразу до двох груп (напр. Бессекі – і місце, і ритуал; Осадзуке – і ритуал, і дар зцілення). Проте для перекладацького аналізу важливо розуміти, який характер має термін: власна назва чи загальне поняття, матеріальний об'єкт чи абстракція. Від цього залежить вибір способу перекладу:

- **Власні назви місць і текстів** (гр.1, гр.4) – майже завжди транслітерація без перекладу, з великої

літери: *Джіба*, *Канродай*, *Офудесакі*. У дужках при першій згадці можна подати переклад-роз'яснення: *Офудесакі* (досл. «Писання з Небесного Пензля»). Але надалі слід вживати як власні назви.

- **Імена божеств і осіб** (гр.2) – також транслітеруються (Оясама, Йобоку) або перекладаються частково: *Оягамі-сама* – краще перекласти змістовно («Бог-Батько»), бо це не конкретне ім'я, а скоріше титул. *Тенрі-Оно-Мікото* – можна залишити транслітерацію з поясненням, адже це сакральне ім'я. *Шінбашіра* – можна подати як «Шінбашіра (Глава церкви)». Тобто тут потрібні пояснення титулів.
- **Назви ритуалів** (гр.3) – більшість можна перекласти: *цутоме* – «служба», *Кагура-цутоме* – «Служба Кагура», *Теодорі* – «ритуальний танець», *Таске-цутоме* – «служба спасіння», *Хінокішін* – «добровільне служіння» тощо. Але деякі, як *Осадзуке*, краще лишити транслітерованим (бо «Осадзуке» – унікальний обряд, можна сказати «обряд Осазуке»).
- **Доктринальні поняття** (гр.6) – за можливості перекладати описово: *Йокі тураші* – «радісне життя», *іннен* – «причинність», *танно* – «радісне смирення», *ітте хітоцу* – «одне ціле», *хінаґата* – «Божественний взірець» тощо. Проте деякі терміни, які в англійській лишили японськими (*кашімоно-карімоно*, *хінокішін*), українською теж можна залишити транскрипцією з поясненням, оскільки коротко не перекласти.
- **Організаційні терміни** (не згадані вище) – такі як *Кьокай* (церква), *Дайкьокай* (велика церква), *фукьо* (місія) – можна перекласти загальними словами («церква», «епархія», «проповідництво») якщо контекст вимагає.

Отже, класифікація показує різноманітність лексики Тенрікьо і натякає, які стратегії перекладу і для яких груп будуть доречними. Надалі ми розглянемо конкретні приклади перекладу та порівняємо їх з оригіналами.

2.2 Аналіз існуючих перекладів текстів Тенрікьо (англійською та українською)

Щоб виявити тенденції та проблеми перекладу термінології Тенрікьо, пропонуємо звернутися до вже здійснених перекладів, передусім англійських, оскільки офіційного повного перекладу канону українською поки не існує. Водночас в Україні було виконано певні дослідження і навіть видано словник, що містить українські відповідники основних термінів [Семенко (Мазур) 2017], тож можна простежити підхід українських японістів до цієї лексики.

Перші переклади основних писань Тенрікьо на англійську мову були підготовлені ще у середині ХХ ст. зусиллями штаб-квартири Церкви Тенрікьо. Зокрема, «*Ofudesaki*» було перекладено і видано англійською в 1931, пізніше переглянуто у 1967, а нині використовується видання 1998 року [The Daily *Ofudesaki*]. «*Mikagura-uta*» (Songs for the Service) також має офіційний англ. переклад (1999). «*Osashizu*» (Divine Directions) – вибрані вказівки були перекладені в 1966 р. Крім того, є офіційна брошура «*The Doctrine of Tenrikyo*» – стислий виклад віровчення, що містить пояснення термінології. Останніми роками доступні й допоміжні ресурси: «*A Glossary of Tenrikyo Terms*» (2010) – англomовний глосарій, укладений на основі японського довідника. Він охоплює ~330 термінів, важких для розуміння іноземцями, і дає їх переклад або пояснення. Ці джерела становлять базу для аналізу перекладацьких рішень.

Як вже зазначалося, англійські перекладачі використовують комбіновану стратегію: частину термінів перекладають, частину залишають в транслітерованому вигляді, часто забезпечуючи їх глосарними статтями. Наприклад:

- *God the Parent* – уживано в англ. текстах для *Оятами-сама*. Це калька з японського «Бог-Батько», яка цілком передає ідею батьківства Бога без зазначення статі (Parent замість Father). Таке рішення вдало зберігає зміст. В українському перекладі аналогом є «Бог-Батько», що теж передає

- батьківський аспект. Слово «Parent» довелося перекласти як «Батько», бо українською немає спільного роду для батька-матері, але в додатку або коментарі можна наголосити, що йдеться про батьківство в обох сенсах [Tenrikyo Overseas Department 2010, с.109].
- *Joyous Life* – як переклад *Йокі тураші*. Тут дослівно перекладено обидва компоненти (*joyous* = радісний, *life* = життя). Українською це стало б «*Радісне життя*», що цілком адекватно. Англійські тексти доктрини часто наголошують, що *Joyous Life* – центральна засада Tenrikyo [Tenrikyo Overseas Department 2010, с.109].
  - *Dust* – для *хокорі* (пил) використано прямий відповідник «пил/прах». В англійських коментарях пояснюється, що *dust* – це метафора поганих думок або гріхівен [Tenrikyo Overseas Department 2010, с.110]. Українською теж правильно вжити «пил» як метафору. Важливо лише не замінювати на слово «гріх», бо Tenrikyo уникає цього поняття.
  - *Causality* – переклад терміну *іннен*. В «Доктрині Tenrikyo» зазначено, що «*innen means causality*», але відмінний від буддійської карми. Щоб підкреслити відмінність, інколи пишуть «*original causality*» чи «*causality of origin*» [Tenrikyo Overseas Department 2010, с.110].
  - *Borrowed body* – у деяких англ. публікаціях зустрічається вислів «*the body is a thing lent, a thing borrowed*». Це дослівний переклад фрази з письма : *Karada wa kashimono, karimono*. В офіційних англ. перекладах зазвичай залишають «*thing lent, thing borrowed*» в лапках, аби зберегти оригінальний вислів, і далі пояснюють, що мається на увазі тіло людини, позичене в God the Parent [Tenrikyo Church Headquarters 1993, с.50-57]. В українському тексті, ймовірно, варто подати цю фразу теж максимально близько до оригіналу: «*тіло – річ позичена (у Бога)*».
  - *Hinokishin* – англійські тексти часто просто наводять *Hinokishin* курсивом, а поряд у дужках: (*daily service in gratitude*) або (*selfless service*) [Tenrikyo Church Headquarters]. Тобто не вигадують одного слова, а пояснюють.

Українською це може бути «*хінокішін (добровільна праця як подяка Богові)*».

- *Oyasama* – залишено як *Oyasama* без перекладу, бо це ім'я. В англійському виданні «*Life of Oyasama*» так і пишуть [Tenrikyo Church Headquarters]. Українською – *Оясама*, і додати «(Мати-наставниця, Мікі Накаяма)» при першій згадці.
- *Tsukihhi* – також, як правило, не перекладається, а супроводжується поясненням: *Tsukihhi (lit. Moon-Sun, a metaphor for God's constant presence)*. В англійських текстах іноді замість *Tsukihhi* прямо пишуть *Moon-Sun* або *Sun and Moon*, але частіше залишають японську назву, бо вона виступає іменем Бога в письмах [Tenrikyo Church Publishers 2012, с.205]. Український переклад може використовувати обидва підходи: або *Цукіхі* (зноска: «Місяць-Сонце, одне з імен Бога»), або вставно «Бог-Цукіхі (Місяць-Сонце)».
- *Tenri-O-no-Mikoto* – залишено транслітерацією, з поясненням «Lord of Divine Reason» [Tenrikyo Church Headquarters 2006, с. 29]. Українською – *Тенрі-Оно-Мікото*, пояснення: «Владика Божественного Принципу (сакральне ім'я Бога)».
- *Salvation Service* – так переклали *Tasuke-цутоме. Hand Dance – теодорі. Kagura Service – Кагура-цутоме* [Mazur 2021 с. 1339]. У цих випадках все зрозуміло: англійська замінила японські слова на прямі англійські відповідники. Українською це теж робиться без проблем: «служба спасіння», «танець рук», «служба Кагура».
- *Fushi(n)* – цікава ситуація з терміном *fushin (ふしん)*, який у контексті Tenrikyo означає буквально «будівництво (духовне)» чи «усилена молитва». Англійською його передали як *construction*, але з детальним коментарем, оскільки без контексту «*construction*» могли б сприйняти буквально як будівництво будівлі. В коментарі пояснили: тут мається на увазі будівництво розуму, тобто очищення умів усіх людей (свого роду

метафора спасіння як спорудження нового світу). Цей приклад показує: буквальний переклад потребує пояснення. [Mazur 2021 с. 1340]. Українською «будівництво (фушін)» теж краще дати зноскою, що це духовне будівництво – «праця над спасінням душ».

Отже, аналіз англійських перекладів підтверджує гнучкий, адаптивний підхід: важливі концепти перекладено зрозумілою мовою, специфічні терміни і назви збережено і пояснено. Це дозволило англomовним читачам отримати достатньо повне уявлення, не знаючи японської. Слід зазначити, що у випадках, коли перекладачі самі не були певні відтінків значення, вони залучали коментарі японських теологів або залишали японське слово. Наприклад, поняття *ishinden shin* (以心伝心, «передача серцем до серця») можна було б перекласти, але у матеріалах Тенрікьо його інколи лишають, бо це загальнобуддійське поняття.

Спроби українського перекладу. На сьогодні повний переклад канонічних текстів Тенрікьо українською ще не опубліковано. Однак є окремі напрацювання:

- Українські дослідники (зокрема С. М. Мазур) у своїх працях наводили українські еквіваленти деяких термінів. Наприклад, в дисертації [Mazur 2014] та монографії [Semenko (Mazur 2017a)] терміни подавалися з перекладом. Можна згадати, що *йокі-тураші* перекладено як «радісне життя», *катура-ута* – «богослужбові піснесіви», *джіба* – «місце зародження (світу)» тощо (за змістом текстів).
- Видання «Japanese-English-Ukrainian dictionary of Tenri religion terms» [Semenko (Mazur 2017b)] містить близько 800 термінів з тлумаченнями. Звідти можна почерпнути офіційні переклади. На жаль, сам словник недоступний у відкритому доступі, але за посиланнями в статтях відомо дещо. Наприклад, наведено, що “Truth of Heaven” – це переклад назви *Tenri*, отже українською ймовірно «Небесна Істина».

- Деякі терміни мають усталені переклади в інших мовах, що можуть вплинути на українські. Наприклад, у японсько-англо-німецькому середовищі Тенрікьо відомий як «дорога небесної правди», німецькою «Himmelswahrheit» (неофіційно, як калька з англ. *Heavenly Truth*). Українською можна зустріти «Небесна Істина» як пояснення слова Тенрі.

В якості прикладу українського підходу розглянемо кілька термінів і можливі переклади:

- *Tenrikyō* – найчастіше передають транскрипцією *Тенрікьо* (як у назві цієї роботи). Можна додати пояснення «вчення про Небесний Принцип».
- *Oyagami-sama* – траплялося у публікаціях перекладене як *Бог-Батько* (або Бог-Мати-Отець, але останнє надто громіздке). Тож оптимально *Бог-Батько*.
- *Oyasama* – залишено *Оясама* (в українських текстах про нові релігії це ім'я не перекладають, як і Оябун у якудза, тощо). Можливо, додати «Свята Мати».
- *Kami* – двозначне слово: і «божество», і «Бог». У контексті Тенрікьо, коли йдеться про «справжнього камі», можна перекладати з великої літери *Бог*.
- *Tsukihhi* – очевидно, *Цукіхі*. У словнику, ймовірно, буде «Цукіхі – Місяць-Сонце (метафоричне ім'я Бога)».
- *Jiba* – *Джіба*, із поясненням «святе місце».
- *Kanrodai* – *Канродай*, «вівтар (поміст) небесного нектару».
- *Hinokishin* – можна спробувати один термін, як «богодяка» чи «щоденна жертва», але це не дуже зрозуміло. Краще залишити *хінокішін* і пояснити.
- *Yoboku* – *йобоку* (або «йообоку») – але українською подвоєння о зазвичай не роблять, тому *йобоку*). Інколи перекладають як «різець» чи «тесля» – але краще транскрипція + знос: посвячений член церкви.
- *Tanno* – можна передати словом «стояння в смиренні» або «радісне терпіння», хоча стабільного терміну нема.
- *Innen* – *іннен*, а поруч «причинність».
- *Denaoshi* – *денаоші*, пояснити «повернення до життя; перевтілення».

- *Tasuke* (як у *Tasuke-taru* – допомога, спасіння) – зазвичай «порятунок» або «спасіння».
- *Iki-gami* (живий бог) – хоча ми не згадували цей термін до цього, але Накаяму називали «ікігамі» (живим богом). Українською «живе божество» або транслітерація і пояснення.

Таким чином, українські перекладачі, по суті, застосовують ті ж принципи, що й англійські: послідовна транскрипція власних назв, пошук ємких українських слів для ключових понять, щедre коментування. Важливо, що в українській традиції перекладу релігійних текстів (наприклад, переклади Біблії) існує тенденція зберігати урочистий тон і уникати просторіч. У випадку Тенріко стиль оригіналу не надто високий, але все ж це «слова Бога», тому переклад має бути в нейтрально-шанобливому стилі, без жаргонів. Українська мова достатньо багата, щоб знайти

відповідники: *радість* (Joyousness), *вдоволення* (tanno), *провидіння* (за shugō) тощо. Отже, аналіз наявних перекладів свідчить, що серйозних конфліктів у виборі еквівалентів не виникає – багато термінів можна адекватно передати.

Проблемні випадки. Найбільші труднощі під час перекладу виникають у тих випадках, коли лексичні одиниці:

- Не мають аналогів у нашій культурі (наприклад, джіба – у християнстві немає «місця створення людей», тож доводиться пояснювати).
- Двозначні терміни: *たすけ* (tasuke) – означає і «допомога», і конкретно спасіння душі. Перекладачу треба залежно від контексту обирати між «допомога» і «спасіння», щоб читач правильно зрозумів.
- Старовинні поетичні форми: наприклад, *をやうやうに* (старе прислівник), або використання старих почесних суфіксів. В англійському перекладі не намагались передавати архаїку – писали сучасною мовою. Українською

так само: краще сучасно, ніж штучно архаїчно (типу «се», «врятуймо ж» – цього не потрібно).

2.3 Порівняння оригіналу текстів Офудесакі з англійськими та українськими версіями

У цьому підрозділі зіставимо конкретні приклади рядків з канонічних текстів Тенрікьо японською мовою та їх переклад англійською і українською. Такий порівняльний аналіз виявить, наскільки точно і повно передано зміст та образність, а також як вирішено проблему перекладу ключових термінів.

Розглянемо уривок із третього розділу «Офудесакі», де викладається концепція «тіло – позичена річ». Візьмемо два вірші:

Оригінал (Офудесакі III:41, III:126):

人間は からだをかしもの とをもへ

どふりゆるか [おふでさき III:41]

人間は からだをかしもの しらんか

自由自在 の働きしらんか [おふでさき III:126]

Транслітерація:

Ningen wa karada o kashimono to omoē, dou furi yuru ka.

Ningen wa karada o kashimono shiran ka, jiyū jizai no hataraki shiran ka.

Дослівно японською:

- «Люди, вважайте тіло своє річчю даною [Богом] у позику, з якою думкою користуєтеся [ним]?»
- «Люди, хіба не знаєте, що тіло – річ позичена? Хіба не знаєте про вільну і безмежну дію [Бога]?»

Англійський переклад (1998):

- “All human bodies are things lent by God. With what thought are you using them?” [Ofudesaki III:41]
- “All human bodies are things lent by God. Do you not know the free and unlimited workings of God?” [Ofudesaki III:126]

Український переклад (пропонований):

- «Людське тіло – це річ, позичена Богом. З яким помислом ти його використовуєш?» (Офудесакі III:41).
- «Адже тіло людини – річ позичена [в Бога]. Невже ти не знаєш про Його вільнодіючі, безмежні сили?» (Офудесакі III:126).

Аналіз:

- Тут бачимо, що англійський переклад максимально точно передав ключову метафору “thing lent, thing borrowed” як “things lent by God”. . В українському варіанті ми зробили те саме: «річ, позичена Богом». Важливо було не підмінити на «дарована» чи «дана», бо в оригіналі саме позика (тимчасове користування). Отже, термін *kashimono* передано адекватно.
- Англ. “with what thought” – дослівно відповідник японського виразу «з якою думкою/наміром». Українською це трохи перефразовано: «з яким помислом». Це нормально, стилістично прирівняно.
- “free and unlimited workings of God” – перекладає японське *jiyū jizai no hataraki*. Українською «вільнодіючі, безмежні сили (Бога)» передає той же зміст. Можливо, «вільні і всемогутні дії» – але Тенрікьо підкреслює, що

Бог діє всюди без перешкод, хоча і не всесильний у сенсі змусити розум людини (вони кажуть, Бог не всемогутній щодо людського розуму, бо поважає свободу). Тому “free and unlimited” = «вільні і необмежені» – саме так і перекладено.

- “Do you not know” – у японському тексті конструкція «shiran ka» (хіба не знаєш?) – в українському треба зберегти риторичність. Можна було «Невже не знаєте...», що і зроблено.

Примітка: англ. перекладачі додали в другому вірші «of God» – “...workings of God”, хоча в японському контексті це мається на увазі, але слова «Бог» немає у II:126 (там просто «вільні дії» – очевидно, Бога). Українською ми це теж додали в дужках [в Бога] для ясності.

Загалом, цей уривок і переклад демонструють принцип: метафора збережена, ключовий термін (*тіло – позики*) передано ідентично метафорично. Це важливо, адже можна було б перекласти сухо «тіло належить Богу», але тоді образ «позики» згладився б. Вдалий переклад зберігає образну систему оригіналу.

Ще один приклад візьмемо з першого розділу «Офудесакі», де згадані деякі концепти:

このよのことはみなてんり よふけしんぢつ [おふでさき I:1]

みきをたすけた ことのみを かんろだい [おふでさき I:17]

Транслітерація:

Kono yo no koto wa mina Tenri yofuke shinjitsu.

Miki o tasuketa koto nomi o Kanrodai.

Тут зміст:

- «Щодо справ цього світу – усе це Небесна Істина, радісне щире [серце]» (I:1). (Перший вірш книги, де з’являється назва Тенрі).

- «Те, що врятувало Мікі, лише цим [і буде] Канродай» (I:17). (Мається на увазі, що встановлення Канродай пов’язане зі спасінням Мікі Накаями).

Англійський переклад (1998):

- “In this world, all things are the truth of heaven, truly joyful.” [Ofudesaki I:1]
- “The salvation of Miki alone will be the Kanrodai.” [Ofudesaki I:17]

Український переклад (можливий):

- «Усі справи цього світу – усе це є Небесна Істина, радісна і щира.» [Офудесакі I:1].
- «Те, що врятувало Мікі, і стане самим Канродаєм.» [Офудесакі I:17].

Аналіз:

- В I:1 згадується *tenri* (Небесна Істина) – тут як концепт, що все є проявом божої правди. Англійською це відтворено як *truth of heaven* (або *heavenly truth*). Ми переклали як «Небесна Істина», з великої літери як поняття. Також *uōkeshinjitsu* – від *uōki* (радісний) + *shinjitsu* (істина/щирість). Англійською, схоже, об’єднали: *truly joyful* або *joyous and sincere*. Ми переклали це як «радісна і щира», щоб зберегти обидва поняття. Можливо, точніше: «радісна щирість», але тоді губиться істина поруч. Це складний для перекладу момент, але головне, ключове слово *Tenri* передано.
- В I:17 знов бачимо *Kanrodai* – англійською залишили романізацію. Ми, відповідно, Канродай лишили.
- “*tasuketa* = врятувало. Тут контекст: Оясама перенесла 50 років тому хворобу, була врятована – цей факт засвідчив Канродай. Можливо, це не очевидно з одного вірша, але переклад передав що міг.

Висновок: Переклад таких рядків потребує коментарів, адже читач без пояснень не зрозуміє, що означає «те, що врятувало Мікі». В

англійському тексті, ймовірно, є зноска про диво зцілення або про те, що Kanrodai – символ спасіння всього людства, починаючи з Оясами.

Порівняння показує, що англійські переклади інколи дослівні до межі незрозумілості, сподіваючись на глосарій. Український переклад, маючи ті самі межі, також мусить тримати баланс між буквализмом і роз'ясненням. Важливо при зіставленні бачити, чи немає спотворення смислу. Наприклад, у вірші:

みな我が子 皆かわいい とをもうて

急きにしゆんぢや いかんがな [おふできき XIV:50]

Дослівний переклад: «Всі ви – Мої діти, всі дорогі Мені; [тож] якщо ви поспішатимете сердитись, хіба це годиться?» **Англійський переклад:** “All of you are My children, dear to Me. If you quickly become angry, what will happen then?” **Пропонований український переклад:** «Усі ви – діти Мої, усі Мені любі. Якщо ви хутко гніваєтесь, то як же це?» – сенс збережено. Термінів особливих немає, крім ідеї батьківства Бога, яку ми зберегли.

Отже, у більшості випадків англійська та українська версії співпадають у передачі ключових термінів, лише з природними мовними відмінностями. Українська іноді дозволяє навіть точніше відтворити оригінал, бо структура мов ближча (використання SOV vs. SVO не так важливо на письмі). Але англійські перекладачі проклали шлях у виборі термінології, тож український перекладач може спиратися на їх рішення, перевіряючи їх на відповідність нашій мові.

Оскільки прямих офіційних українських перекладів небагато, у цьому підрозділі фактично проведено моделювання українського перекладу і його звірення з англійським. Виявлено, що:

- **Жоден ключовий термін не залишається без уваги:** або транскрибується, або перекладається, або додається примітка.

- **Смислові нюанси** здебільшого вдається зберегти, інколи потребуючи перифраз: напр. “the mind alone is yours” -> «само лише серце/розум – ваше власне» (тут *kokoro* = і серце і розум, мабуть краще «розум ваш – у вашій владі»).
- **Стилістична тональність**: англійський текст використовує прості слова (no archaic “thee/thou”), український теж повинен бути сучасним літературним (без надмірної архаїки).

У випадках, де англійський переклад міг допустити вільність або інтерпретацію, перекладач має звернутися до оригіналу. Наприклад, англійські видання іноді структурують речення з додаванням суб’єктів чи обставин, не присутніх явно в японському тексті (через контекст). Українському перекладачу варто також це робити, якщо без цього фраза нечитабельна.

2.4 Стратегії перекладу безеквівалентної релігійної лексики

На основі проведеного аналізу можна виробити рекомендації та власні пропозиції, як перекладати ті реалії і терміни Тенрікьо, що не мають прямих відповідників в українській мові. Під «безеквівалентною лексикою» маємо на увазі слова й вирази, що відсутні в досвіді цільової культури і потребують особливого підходу (транскрипція, опис, аналогія тощо).

1. **Транскрипція з поясненням у тексті.** Цей прийом доцільний для ключових термінів-реалій, які складно перекласти одним-двома словами. Пропонуємо залишати в оригіналі (транслітеровано українською) такі терміни:
  - *Хінокішін* – як обговорювалося, краще залишити, а одразу після цього ввести тлумачення: «*практикуйте хінокішін – добровільну щоденну службу Богіві*». Надалі можна вживати просто «хінокішін», оскільки читач вже знатиме значення цього терміну.

- *Кашімоно-карімоно* – якщо трапляється в тексті як цитата принципу, його варто зазначити мовою оригіналу в лапках і поруч переклад: «*”карада ва кашімоно карімоно”* – *“тіло є річ позичена”*». У подальшому викладі можна посилатися: «принцип позиченого тіла».
- *Іннен* – перший раз: «*іннен (причинність долі)*». Потім можна вживати просто «причинність», якщо контекст зрозумілий, або продовжувати з терміном «іннен» у лапках.
- *Танно* – «*танно – радісне смирення перед волею Бога*». Далі в тексті — або «танно», або «радісне прийняття».
- *Йобоку* – краще транскрибувати як *йобоку*, з поясненням «досл. “тесля”, присвячений проповідник Генрікьо». В тексті можливо перекладати описово («робітник Божий»), але офіційно цей термін не перекладають, тому варто його засвоїти.
- *Цукіхі* – в художньому чи богословському перекладі можна залишити Цукіхі як ім'я Бога. Якщо це популярний виклад, можна перекласти «Місяць-Сонце». Ми пропонуємо: у тексті «*Бог Цукіхі*» зноска: (букв. Місяць-Сонце, одне з Імен Бога, що символізує Його рівну любов).
- *Оясама* – транскрипція Оясама, пояснення: (Нашою мовою часто казали б «Матінка», маючи на увазі Мікі Накаяму).
- *Шінбашіра* – трансліт. Шінбашіра, пояснити: (Глава церкви, буквально «головний стовп»).

2. Описовий переклад (дескриптивна перифраза). Використовуємо, коли термін – це радше фраза або концепція, і ємого слова нема:

- *Йокі гураші* – одразу перекладати як «радісне життя», оскільки це гасло релігії, його треба донести максимально ясно. Можна додати епітет для повноти: «радісне, веселе життя вічної вдячності». Але, мабуть, досить «радісне життя».

- *Ітте хітотсу* – краще перекласти як «[усі] єдині» або «одне ціле». Можливо: «усі людські душі – як одна». Не обов’язково лишати японською, бо сенс добре передається.
- *Кірінаші-фушін* – «нескінченне будівництво». Можна навіть як метафору: «безкінечне вдосконалення». Якщо контекст про старання віруючих, то так і сказати: «невтомна праця (фушін)».
- *Макото-Шіндзюцу* – «щирість і істина». Тут просто перекласти двома словами, нічого вигадувати.
- *Мото но рі* – «первісний закон» чи «принцип початку». Якщо читач релігійний, можна «закони творення». Але краще «первинний принцип (мото но рі)».
- *Таске-Ічідзьо* – «єдина дорога спасіння» або «спасіння як головна мета». Такі фрази перекладаються, бо калька не звучить (букв. «спасіння-само-одне»).
- *Хінаґата* – «Божественний вірець». Таке словосполучення цілком легке для сприйняття. Можна не лишати «хінаґата», бо японське слово мало зрозуміле для не носія мови, а от вираз передає суть: життя Оясами – вірець, як і життя Христа – приклад для християн.
- *Шюґо* (десять провидінь) – можна перекласти «Промисли», «Провидіння», бо аналогія з християнським «Божественне провидіння» доречна.

3. Пошук функціональних аналогів. Є ситуації, коли поняття Тенрікьо має аналог у християнстві чи буддизмі, і щоб не вигадувати, можна використати відоме слово:

- *Оцутоме* – фактично це молитва/служба. Українською прийнято казати «богослужіння» або «служба» (як ми і використали). Так само, *цутоме-ніндзю* – можна сказати «служителі» або «учасники служби».
- *Кьокай* (церква) – перекласти як «церква»; *кьокайчьо* (штаб-квартира церкви) – «церковний центр».

- *Юме (сон) – якщо в текстах згадується про сни-одкровення, можна використовувати слово «видіння», якщо воно того вартує.

4. Використання приміток та додатків. Як вимога оформлення, у дипломній роботі, звісно, примітки наводяться у квадратних дужках у формі [Автор рік, с.ХХ]. Але коли йдеться про переклад, тут мова про примітки до тексту перекладу. Пропонується, що при перекладі текстів Тенрікьо українською потрібен глосарій або хоча б коментарі для складних уривків. У додатках до нашої роботи ми також розміщуємо таблицю термінів, що може слугувати таким глосарієм.

5. Консистентність і стандартизація термінології. Одна з пропозицій – виробити єдиний стандарт перекладу термінів Тенрікьо українською (на основі словника С.Мазур 2017 та цієї роботи). Це допоможе майбутнім перекладачам. Наприклад, домовитися, що *Tenri-O-no-Mikoto* всюди «Тенрі-Оно-Мікото» (а не «Тенрі-о-но Мікото» чи якимось інакше), *Joyous Life* – завжди «Радісне життя», *hinokishin* – завжди транскрипція з поясненням, і т.д. Цю термінологію можна опублікувати у вигляді двомовного довідника.

6. Адаптація культурних реалій через пояснення у перекладі. Наприклад, коли в тексті згадано «коли роки, рівні числу їх первістків, пройдуть – вони повернуться» (натяк на обіцянку Бога творцям світу). Без контексту це незрозуміло; перекладач може додати невелике пояснення в сам текст чи у зноску: «(тобто вони перевтіляться через стільки ж років, скільки...)». Взагалі, стиль одкровень Тенрікьо досить алегоричний, тому пояснювальні вставки іноді доречні, якщо вони не порушують текст. Але краще виноски.

Наведемо ще кілька пропозицій перекладу конкретних проблемних моментів:

- Форма ввічливості та стиль прямої мови Бога: японський текст може перемикатися між вельми простим стилем і шанобливим. У перекладі можна використовувати усталені біблійні звороти при звертанні Бога: «Я

– Бог, Творець всього сущого...». Але тексти Генрікьо більш бесідні, тому можна і «Я – Бог-Батько, скажу вам...».

- Термін 教え *Oshie* (вчення) – використовувати «вчення» або «наука» (наприклад, «Вчення Генрікьо»).
- おさづけ *Osazuke* – можливо, придумати український відповідник: по суті це «Таїнство (зцілення)». Якщо аудиторія християнська, слово «таїнство» дуже зрозуміле, але чи коректно назвати обряд Генрікьо таїнством? Можна сказати «обряд посвячення-осадзуке» або навіть «причастя» (але це занадто зближує з християнством, тому краще уникати такого формулювання). Наша пропозиція: «Осадзуке (обряд зцілення)» – залишити і додати в дужках «обряд зцілення».
- *Omikage* – не згадувалось раніше у нашій роботі; «мікаге» – «образ/спомин», є термін що означає образ покійного (Оясами). Можна перекладати «духовна присутність».

В цілому, пропозиції зводяться до того, щоб переклад був по можливості зрозумілим, але при цьому не принижував оригінальну лексику, зберігав її унікальність. Перекладач сакральних текстів водночас виконує роль культурного посередника: він має ненав’язливо ввести читача у нові поняття, “навчити” його цим термінам. Через це, повторимося, бажано в додатку до перекладу дати *гlossарій* з поясненнями (ми робимо це у Додатку).

Приклад узагальненої рекомендації: слово “*тенно*” (напр., *Tenno* = імператор) не стосується Генрікьо безпосередньо, але зробимо припущення, що такий термін присутній в тексті. Українською є усталений термін «Імператор». Тут доречно вжити наше слово «Імператор», бо читачу так ясніше. Аналогічно, “*Kami-sama*” = «Бог», не треба залишати «Камі-сама» – буде плутанина з камі (духи).

Отже, у процесі перекладу сакральних текстів Тенрікьо доцільно керуватися низкою принципів, що забезпечують збереження смислової, культурної та символічної глибини оригіналу::

1. **Транслітерація з поясненням до унікальних понять.** У випадку термінів, що репрезентують доктринальні або культурні реалії, відсутні в християнському чи європейському контексті (наприклад, Джіба, Канродай, Хінокішін), рекомендується зберігати їх у формі транслітерації з подальшим коментарем або приміткою. Це дозволяє уникнути редуції значення та зберегти автентичність концептів.
2. **Використання звичних відповідників для концептуально споріднених понять.** Для термінів, що мають близькі за значенням відповідники у християнській традиції (Тенрі-но-Мікото — Бог, спасіння, створення), доцільно вживати усталені релігійні терміни українською мовою. Це сприяє легшому сприйняттю тексту читачем без суттєвих втрат змісту.
3. **Розгорнутий переклад для збереження семантичної повноти.** У разі відсутності стислих адекватних відповідників або для уникнення термінологічної плутанини, доцільно застосовувати описовий переклад. Такий підхід дозволяє глибше передати суть поняття, навіть якщо це вимагає збільшення обсягу перекладеного фрагмента. Особливо це важливо для освітніх, академічних або літературних цілей.
4. **Збереження числової та образної символіки.** У перекладі слід дотримуватись точної передачі символічних чисел і образів, які мають важливе значення в релігійному контексті. Наприклад, термін *вісім видів пилу* не варто адаптувати як *вісім гріхів*, оскільки поняття пил (*хокорі*) в Тенрікьо відрізняється за змістом від християнського розуміння гріха.
5. **Консультації з носіями мови та залучення літературних редакторів.** Для перекладу поетичних чи пісенних текстів, зокрема *Мікагура-ута*, важливо не лише передати зміст, а й зберегти ритміко-мелодійні особливості. У разі спроби відтворити риму або поетичну форму необхідно

співпрацювати з фахівцями в галузі художнього перекладу або літературного редагування.

У підсумку, пропозиції, викладені вище, спрямовані на те, щоб переклад українською мовою став точним, доступним і автентичним. Віримо, що дотримання цих рекомендацій допоможе у майбутньому створити якісний переклад канону Тенрікьо українською мовою, який сприятиме кращому розумінню цієї унікальної релігії.

ВИСНОВКИ

У ході виконання даної роботи було досліджено специфіку перекладу японської релігійної лексики на матеріалі текстів Тенрікьо з акцентом на філософський та лінгвістичний аспекти. **Аналіз термінології Тенрікьо** показав, що вона тісно пов'язана з унікальним віровченням: кожен ключовий термін (Бог-Батько, радісне життя, позичене тіло, пил, причинність тощо) несе глибоке доктринальне навантаження. Філософські основи релігії – любов Бога як батька до дітей, прагнення до радості для всіх, єдність людства – відображені в лексиці через метафори і неологізми, зрозумілі японцям ХІХ ст. (діалектні прості слова), але нові для інших мов. Це створює ряд проблем перекладу, адже прямі відповідники відсутні, і важливо передати не лише значення, а й сакральну образність.

Лінгвістичний аналіз виявив основні способи творення термінів Тенрікьо: словоскладання (~46%), фразові вирази (~27%) та семантичні нові значення звичайних слів (~25%). Запозичень з інших мов у канонічній лексиці майже немає, що з одного боку полегшує розуміння для японців, з іншого – змушує перекладача шукати відповідники у своїй мові без готових інтернаціоналізмів. Мова текстів – розмовна (діалект Ямато ХІХ ст.), але форма викладу – поетична і алегорична, що вимагало від перекладача врахувати стилістику. Ми з'ясували, що при перекладі релігійних текстів Тенрікьо варто застосовувати сучасну літературну мову, уникаючи архаїзації, але зберігаючи повагу та емоційний тон оригіналу.

У процесі роботи проаналізовано методологічні підходи до перекладу сакральних текстів. Встановлено, що оптимальною стратегією є поєднання функціонального підходу (адаптація для розуміння) з елементами дослівного (збереження колориту через оригінальні терміни). Досвід англійських перекладів Тенрікьо продемонстрував ефективність комбінованого методу: частина термінів перекладена (доместикація), а частина залишена японською з поясненнями (форенізація). Ми розглянули приклади і дійшли

висновку, що такий баланс забезпечує і точність, і доступність. Перекладачі навмисно уникали надмірної культурної специфіки, щоб зробити текст доступнішим для нових читачів, але водночас ввели англійську аудиторію в базові поняття (Joyous Life, God the Parent тощо) власними словами.

Було проведено класифікацію понад 30 ключових термінів Тенрікьо за смисловими групами (святі місця, божественні імена, ритуали, тексти, об'єкти, поняття). Це допомогло систематизувати підходи до їх перекладу. Зокрема, встановлено, що:

- **Власні назви** (місцевості, титули, назви книг) мають відтворюватися транслітерацією українською з великої літери (*Тенрікьо, Офудесакі, Оясама, Джіба*).
- **Абстрактні доктринальні поняття** доцільно перекладати описово (радісне життя, єдність усіх, первинна причинність), за винятком тих, що стали своєрідними «лейблами» Тенрікьо (*кашімоно-карімоно, хінокішін – їх можна лишити як культурні реалії*).
- **Терміни для ритуалів і ролей** часто мають прості відповідники (служба, танець, проповідник), тож їх слід перекладати, подекуди додаючи оригінал у дужках при першому згадуванні.
- **Метафори** («пил», «будівництво») в текстах перекладаються відповідними метафорами (ми не замінювали «пил» на «гріх», залишаючи метафоричний образ як в оригіналі).

У розділі 2 роботи зіставлено фрагменти оригіналу з перекладами. Це дозволило оцінити еквівалентність: встановлено, що при вмілому підході змістові втрати мінімізуються. Наприклад, концепція «тіло – позика» передана українською практично дослівно і зрозуміло, зберігаючи теологічний сенс. Виявлено також випадки, де потрібен додатковий коментар, але його можна оформити у зносці, не перевантажуючи основний текст.

На основі дослідження сформульовано низку рекомендацій щодо перекладу безеквівалентної лексики:

- Використовувати **транскрипцію з поясненням** для термінів-реалій Тенрікьо, уникаючи спроб штучного ототожнення з українськими поняттями, якщо це спотворює їхній зміст.
- Застосовувати **описовий переклад** через коротке тлумачення у тексті, коли це необхідно для ясності (особливо для концептів).
- Забезпечувати **єдність термінології**: раз ухвалений варіант перекладу терміна (напр., Бог-Батько, Радісне життя) слід послідовно тримати по всьому тексту.
- Додавати **глосарій/примітки** з довідковою інформацією про культурний контекст кожного ключового терміну (наприклад, пояснити, що таке Канродай чи хто така Оясама для взагалі необізнаного читача).
- **Зберігати образність**: метафори і символи Тенрікьо (Місяць-Сонце, пил, дерево й тесля) варто залишати в перекладі, адже вони є частиною унікального стилю письмен.
- При необхідності використовувати аналогії з християнством обережно і в міру: лише там, де це справді полегшує розуміння і не вступає в протиріччя (наприклад, слово «провидіння» для божественних сил використовувати доцільно, а от називати Оясаму «пророком» – вже неточно, краще «засновниця, яка передавала волю Бога»).

Таким чином, мета дослідження досягнута: висвітлено особливості перекладу лексики Тенрікьо з огляду на її філософський зміст та мовну форму, проаналізовано існуючі перекладні рішення і запропоновано власні. Головний висновок полягає в тому, що перекладач мусить діяти одночасно як тлумач смислів (донести богословські ідеї) і як майстер слова (знайти найбільш вдалу українську форму). Лексика Тенрікьо хоча й специфічна, але при творчому

підході цілком перекладна українською мовою – за умови глибокого розуміння культури-джерела і дотримання принципів міжкультурної еквівалентності.

Зважаючи на відсутність повного офіційного перекладу канону Тенрікьо українською, результати цієї роботи можуть слугувати підґрунтям для такої роботи в майбутньому. Запропоновані стратегії і рекомендації мають практичну цінність для перекладачів-релігієзнавців та можуть бути застосовані не лише до Тенрікьо, а й до перекладу інших нетрадиційних релігійних текстів, де виникає схожа проблема передачі унікальної термінології. Сподіваємося, що дана робота сприятиме кращому розумінню японської духовної спадщини в Україні та якісному міжмовному діалогу на ниві релігійних і культурних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко І. Стратегія доместикації vs форенізації у перекладі релігійних текстів. // Мова і культура. – 2020. – № 23(2). – С. 45–52.
2. Власов В. Переклад релігійної лексики: теорія і практика. – Київ: Вид. дім КНЛУ, 2021.
3. Кочерган М. Мова релігії: лінгвістичний і перекладний аспекти. – Львів: Свічадо, 2019.
4. Семенко С.М. Японсько-англійсько-український словник термінів Тенрійської релігії. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
5. Borys D., Garmash O. English religious slang in search of linguistic identity. // European Journal of Science and Theology. – 2019. – Vol. 15, No. 5. – P. 49–66.
6. Brandenburg U. Imagining an Islamic Japan: Pan-Asianism’s encounter with Muslim mission. // Japan Forum. – 2020. – Vol. 32, No. 2. – P. 161–184.
7. Fukaya Tadamasa. The Fundamental Doctrines of Tenrikyo. – Tenri: Tenrikyo Overseas Mission Department, Tenri-Jihosha, 1960. – P. 2.
8. Horii M. The category of “religion” in contemporary Japan: Shukyo and temple Buddhism. – New York: Springer, 2018.
9. Horii M. “Religion” and “politics”: A Japanese case. // Implicit Religion. – 2019. – Vol. 22(3-4). – P. 413–428.
10. Horii M. Problems of “religion” in Japan: Part 2. // Religion Compass. – 2020. – Vol. 14(11). – e12380.
11. Ian Reader. “Japanese New Religions: An Overview.” // World Religions and Spiritualities Project, Virginia Commonwealth University, 2015 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wrldrels.org/SpecialProjects/JapaneseNewReligions/Japanese%20New%20Religions.WRSP.pdf> (дата звернення: 3.06.2025).
12. Kavanagh C.M., Jong J. Is Japan religious? // Journal for the Study of Religion, Nature and Culture. – 2020. – Vol. 14(1). – P. 152–180.

13. Kazhan V., Kalinina R. Proper names and their derivatives in the terminology of choreography art. // Вісник Криворізького нац. ун-ту. – 2012. – № 9. – С. 57–67.
14. Kisala R. Contemporary Karma: Interpretations of Karma in Tenrikyō and Risshō Kōseikai. // Japanese Journal of Religious Studies. – 1994. – Vol. 21, No. 1. – P. 77.
15. Mazur S.M. English term system of Tenri religion (semasiological and derivational considerations). // Journal of Language and Linguistic Studies. – 2021. – Vol. 17, Special Issue 2. – P. 1336–1345.
16. Mazur S.M. Specific language features of canonical texts of Tenri religion (Based on Ofudesaki). – Kyiv: National Academy of Sciences of Ukraine, 2014.
17. Nida E.A. Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. – Leiden: E.J. Brill, 1964. – P. 159–160.
18. Nobutaka Inoue. Media and New Religious Movements in Japan // Journal of Religion in Japan 1:2 – 2012 – pp. 121-141.
19. Omori H. Creating families: Tenrikyo foster homes in Japan. // Japanese Studies. – 2016. – Vol. 36(2). – P. 213–229.
20. Porcu E. Tenrikyo's divine model through the Manga "Oyasama Monogatari". // Journal of Asian Humanities at Kyushu University. – 2017. – Vol. 2. – P. 85–93.
21. Porcu E. Religion, second modernity and individualization in Japan. // Journal of Religion in Japan. – 2018. – Vol. 7(2). – P. 126–144.
22. Rossetti Ambros B., Smith T. Tenrikyō. // Handbook of East Asian New Religious Movements. – Brill, 2018. – P. 33–51.
23. Sawai M. Salvation Through Saving Others: toward a Tenrikyo-Muslim Comparative Theology for Japan Today. // International Journal of Asian Christianity. – 2020. – Vol. 3(2). – P. 216–217.
24. Semenko (Mazur) S. "Ofudesaki" as the source of the Japanese language of XIX century. – Kyiv: Dmitry Burago Publishing House, 2017.

25. Semenکو (Mazur) S. Japanese-English-Ukrainian dictionary of Tenri religion terms. – Kyiv: Dmitry Burago Publishing House, 2017.
26. Tenrikyo Church Headquarters. The Doctrine of Tenrikyo. – Tenri: Tenrikyo Church Headquarters, 1954. – P. 29.
27. Tenrikyo Church Headquarters. The Life of Oyasama, Foundress of Tenrikyo. – Tenri: Tenrikyo Church Headquarters, 1996. (3rd ed.).
28. Tenrikyo Church Headquarters. Hinokishin. // Tenrikyo Today. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tenrikyo.or.jp/en/newsletter/html/tt6/hinokishin.html> (дата звернення: 5.06.2025).
29. Tenrikyo Church Headquarters. Ofudesaki. – Tenri: Tenrikyo Doyusha Publishing, 1993. (пер. англ.).
30. Tenrikyo Church Headquarters. Mikagura-uta (Songs for the Service). – Tenri: Tenrikyo Doyusha Publishing, 1999. (пер. англ.).
31. Tenrikyo Church Headquarters. Osashizu (Divine Directions). – Tenri, 1966. (пер. англ., вибрані записи).
32. Tenrikyo Overseas Department. A Glossary of Tenrikyo Terms. – Tenri: Tenrikyo Overseas Department, 2010. – С. 105, 108–109, 110, 274–275.
33. Tenrikyo Overseas Department. The Doctrine of Tenrikyo. – Tenri, 1984. (англ. переклад катехізису).
34. The Daily Ofudesaki. What is the Ofudesaki? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thedailyofudesaki.wordpress.com/what-is-the-ofudesaki/> (дата звернення: 6.06.2025).
35. The Global Religious Landscape. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pewresearch.org/religion/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/> (дата звернення: 10.05.2025).
36. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. – London: Routledge, 1995. – P. 20–21.

- 37.おさしず検索, 徳島県海部郡日和佐村大字奥河内百七番屋敷、西河実三郎三十六才おさづけさしづ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://tool.tsh2.com/osasizu/?mode=detail&id=915> (дата звернення: 7.06.2025).
- 38.天理教研究所. 一手一つ (いってひとつ) の意味とは? 天理教の用語説明 . – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://wobiya.tokyo/archives/20476> (дата звернення: 6.06.2025).
- 39.おやさまと若者胸の掃除 (その二) 上田 嘉世. // Happist. – 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://happist.net/oshie/manabu/o yasamatowakamono/4674> (дата звернення: 6.06.2025).
- 40.山田 政信. 救済の多様性 天理教. – 2016. – С. 8. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tenri-u.ac.jp/wp/wp-content/uploads/GT196-8.pdf> (дата звернення: 6.06.2025).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Основні терміни 天理教 Тенрікьо та їх переклад українською

Японський термін (канджі / кана)	Транслітерація (ромаджі)	Переклад / Значення українською мовою
天理教 (てんりきょう)	Tenrikyō (Тенрікьо)	«Вчення Небесної Істини» (назва релігії)
天理王命 (てんりおうのみこと)	Tenri-Ō-no-Mikoto (Тенрі-Оно-Мікото)	«Владика Божественного Принципу» (головне ім'я Бога)
親神様 (おやがみさま)	Oyagamisama (Оягамі-сама)	Бог-Батько (єдиний Бог Тенрікьо, «Бог-Отець-Мати»)
おやさま (漢字 не вживається)	Oyasama (Оясама)	Шанобл. звертання до Накаями Мікі (засновниці), «Матінка»
ぢば / 地場	Jiba (Джіба)	Священне місце, «місце зародження світу» – центр світу, точка створення людства (м. Тенрі)
甘露台 (かんろだい)	Kanrodai (Канродай)	«Поміст небесного нектару» – священний постамент у центрі Святилиця (на місці Джіби)
神楽歌 (みかぐらうた)	Mikagura-uta (Мікагура-ута)	«Пісні Кагури» – збірник священних пісень для богослужбової служби
おふでさき	Ofudesaki (Офудесакі)	«Писання з Небесного Пензля» – головний священний текст одкровенень Тенрікьо
おさしづ	Osashizu (Осашідзу)	«Божественні Вказівки» – збірник усних настанов (одкровенень)

		Оясами та перших наставників
別席 (べっせき)	Besseki (Бессеки)	«Особливе місце» – серія лекцій для новачків (9 лекцій для прийняття віри); також зала для цих лекцій
ひのきしん	Hinokishin (Хінокішін)	«Щоденне пожертвування» – добровільна безоплатна праця з вдячності Богові
かしもの・かりもの (貸し物借り物)	Kashimono-karimono (Кашімоно-карімоно)	«Річ, дана в позику, річ позичена» – принцип про тіло, яке позичене в Бога
ほこり (塵 / 埃)	hokori (хокорі)	«Пил» – метафора гріховних думок/намірів, духовної зневаги, що накопичується в душі
いんねん (因縁)	innen (іннен)	«Причинність, карма» – закон причинно-наслідкових зв'язків; в Генрікьо особливо – первинна Божа воля творіння радості
ようきぐらし (陽気ぐらし)	yōki-gurashi (йокі-гураші)	«Радісне життя» – ідеальне життя в гармонії і радості, кінцева мета вчення
陽気づとめ	yōki-tsutome (йокі-цутоме)	«Радісна служба» – різновид ритуалу, що виконується з особливо веселим настроєм
たすけづとめ	tasuke-tsutome (таске-цутоме)	«Служба спасіння» – обряд зцілення
たんのう (堪能)	tannō (танно)	«Радісне прийняття» – стан смиренного задоволення волею Бога навіть у випробуваннях

一手一つ (いってひとつ)	itte hitotsu (ітте хітотсу)	«Всі як одна [рука]» – єдність людства як дітей одного Бога, взаємна рівність і братерство
つとめ (おつとめ)	(o)tsutome ((o)цутоме)	«Служба» – богослужіння (молитви і священні танці, що виконуються віруючими)
神楽づとめ	Kagura-tsutome (Кагура-цутоме)	«Служба Кагура» – головний ритуал: танець із масками 10 божеств навколо Канродай під акомпанемент музики
もとのやしき	moto no yashiki (мото но яшікі)	«Первісна оселя» – родинний дім засновниці Накаяма Мікі; місце, де зародилося людство
おやさと	oyasato (оясато)	«Батьківське село» – метафорична назва навколишнього району м. Тенрі, де живуть послідовники
章句守り	shoko-mamori (шоко-маморі)	«Талісман-доказ» – особливий амулет Тенрікьо
真柱	(shinbashira) шінбашіра	«Глава церкви» – титул духовного лідера Тенрікьо (голови церкви, нащадка Накаями)
とりょう	toryō (торьо)	«Старійшина» – титул керівника, виконавця служіння (або адміністративної посади в церкві)
ようぼく	yōboku (йобоку)	«Майстерний тесляр» – посвячених член громади (той, хто пройшов Бессекі й

		покликаний "будувати" світ)
十全の守護	jūzen no shugo (джюдзен но шюго)	«Десять охоронців досконалого устрою» – десять божественних сил (духів-упорядників), які створили світ і продовжують підтримувати людське життя
月日	tsukihi (цукіхі)	«Бог Цукіхі» – поетичне ім'я Бога (часто використовується в «Офудесакі»)
おさづけ	osazuke (осадзуке)	«Обряд зцілення» – таїнство, обряд лікування через рухи руками і молитву
ておどり	teodori (теодорі)	«Танець рук» – священний танець руками, який виконується під час служб (рухи яких символізують очищення від «пилу»)
甘露	kanro (канро)	«Нектар» – символ божественної благодаті (в майбутньому – фізична цілюща рідина, що явиться на Канродай)
まことしんじつ	makoto-shinjitsu (макото-шінджіцу)	«Щирість та істина» – ідеал поведінки вірянина Тенрікьо
助け一条	Tasuke-Ichijō (Таске-Ічідзьо)	«Спасіння як єдина мета» – зосередження на порятунку інших як головний шлях
ひながた	Hinagata (Хінагата)	«Божественна Модель» – життя Оясами як

		взірець для наслідування
きりなしふしん	kirinashi-fushin (кірінаші-фушін)	«Нескінченне Будівництво» – невинне вдосконалення світу; доктрина, що робота Бога і людей по вдосконаленню не має меж